

Mededelingen Heemkring Haaltert

Nr. 3 - jaargang 5 - 1985

VAN DE REDAKTIE

In dit nummer kunnen wij nog een aanvulling publiceren op de "INDICES OP DE STATEN VAN GOED- HAALTERT EN KERKSKEN" van Jozef DE BROUWER uitgegeven door onze Kring in 1980. Geïnteresseerden kunnen nog steeds de Indices bekomen à 250 fr. (2 delen).

WETENSWAARDIGHEDEN: JAARMARKT TE HAALTERT

Elke Haaltertnaar weet dat de jaarmarkt reeds verscheidene decennia gehouden wordt. Tot heden werd nog niet achterhaald wanneer de eerste Haaltertse jaarmarkten plaats hadden.

Onlangs ontdekten wij toch enkele interessante gegevens over de markt van donderdag 15 oktober 1828.

De veeprijskamp vermeldde twee prijzen, nl. een prijs van fr 6.00 voor de mooiste vaars en een prijs van fr 4.00 voor het grootste aantal varkens.

Sekretaris Van Lierde betaalde in een aantal herbergen een verbruik (van de jury ?) :

" bij Van Landuyt	15 flesschen bier	1.35
In 't Kanton	31 flesschen bier	2.79
bij P. De Meyer	25 flesschen bier	2.25
't Wanneken	18 flesschen	1.62"

In 1828 werd de jaarmarkt opgevrolijkt door de aanwezigheid van "de Heeren musiquanten der Societeydt van St. Gillis" wat als onkosten meebracht :

" 4 flesschen wijn (2 witten en 2 bordeaux)	4.80
voor 26 mannen eten tegen 8 fr.	20.80
vertierd 42 flesschen Leuvens bier	4.40
voor dry paarden haver en hooi	2.140"

RAG Haaltert Mod. nr. 13

Willy De Loose.

De wijknaam Terjoden (17)

Vergetelheid goedmaken

Hoe het is kunnen gebeuren, begrijpen we zelf niet. Zodra we het vorig nummer in handen kregen stelden we tot onze niet geringe verbazing vast dat we zelf een gegeven uit de oude archiefbronnen hadden vergeten te vermelden. We hadden het nochtans zeer belangrijk gevonden en het gebruikt in het klad van onze tekst. Het helpt ons om duidelijk in te zien hoe de naam - ter jode - aanvankelijk alleen gebruikt om de woonplaats, op het Arentsveld, aan te duiden van diegenen die de typische familienaam droegen, na enkele decennia ook gebruikt wordt om het omliggende daarnaar te noemen. Om deze evolutie duidelijk te stellen, halen we samen met het vergeten citaat nog even aan.

- 1380 : "... lants gehlegghen op de helle over side ter jode waert.."
(stadsarchief Aalst - R.B.H.G. van Aalst - verso 48)
- Einde 14e Eeuw : "... lants ter juede opden bosch ghelegghen die jan muylaerts waren ..." - (Rijksarchief Gent, Renteboekje O.L.V. Hospitaal Aalst, nr. 69, R° 7). Er was in ieder geval "... den clijnen bosch ..." aan de dries. (curenboek van Eremb. Blz. 55, nr. 8)
- 1454 : " Rase mulaert heeft v'(er)pacht VI dach'wande) lants ter Juede ghelegghen/deen half buend'(er) op dbroecvelt en'(de) dand'(er) III dach'(wande) op de helle achter de biest ... IX jaer den ierste(n) pach vallende te kerssavonde L IIIII (54).

Dit laatste citaat voorkomend in het renteboek van de Heilige Geest van Aalst 1457 -1462, is het citaat door ons vergeten.

Uit de inhoud blijkt dat de huurovereenkomst, geldig voor een termijn van 9 jaar, reeds vroeger werd opgemaakt met als eerste vervalddag 1454.

Het gaat om "lants ter Juede ghelegghen", plaatsnaam. Maar wat blijkt nog ? De Helle die in 1380 nog "over side ter Jode waert" heette, dus aan de overzijde lag, behoort evenals het daarnaast gelegen Broekveld nu ook tot "ter Juede".

Uit de informatie ons door deze drie citaten verstrekt mogen we besluiten :

- In 1380 is de plaatsnaam nog beperkt tot het Arentsveld.
- Op het einde van de 14e eeuw was het mogelijk reeds iets ruimer gezien, maar den Clijnen bosch lag in ieder geval aan dezelfde kant van de Dries.

- In 1454 wordt de plaatsnaam reeds gebruikt voor de onmiddellijke omgeving die tevoren nog over side was. De wijknaam was dan een feit.

Zoals vorige maal reeds gezegd, zijn latere aanhalingen nog slechts een bevestiging daarvan en tonen aan dat de wijknaam in de loop der jaren steeds weer gebruikt wordt voor dat gebied van Erembodegem dat aan de ene kant van de heirbaan of steenweg Aalst - Ninove gelegen is, gekend als de wijk Terjoden.

Om er ons terdege van te vergewissen of het mogelijk geweest zou zijn dat de geslachtsnaam de - of van der juede, joede, jode, hier destijds een aanwijzing was voor het verblijf van personen van Joodse origine - wie of wat ze dan ook mochten geweest zijn - gingen we te rade bij Dr. Jean Stengers (Dr. in de wijsbegeerte en letteren, gekwalificeerd voor nationaal wetenschappelijk onderzoek) in zijn gestoffeerde en doorwerkte verhandeling "Les Juifs dans les Pays-bas au Moyen-Age", uitgave Koninklijke Belgische Academie, klasse der letteren en der morele en staatkundige wetenschappen - 1950 - Boek XLV - aflevering 2 - nr.1598.

In dit werk vonden we de neerslag van zoveel geraadpleegde bronnen en werken die buiten ons bereik, onze tijd en ver buiten onze bevoegdheid lagen. We legden reeds uit om welke redenen we persoonlijk niet konden aannemen dat het om een overdrachtelijke betekenis zou kunnen gaan (valsheid, heb- en schraapzucht van een individu) wat volgens ons wel eens al te gemakkelijk verondersteld wordt. Blijft dan nog 1) een individu van Joodse oorsprong dat de Israëliische godsdienst, het Judaïsme, beleet.

2) een bekeerling, dus een kristen, met typische raskenmerken die onmiskenbaar zijn Joodse afkomst of die van zijn voorvaders verraden.

We vinden bij Dr. Stengers heel wat voorbeelden van de geslachtsnaam die hij jodennamen noemt : Judaeus, Judeus, de Jode, de Juede, de Joede. Het gaat soms om weldoeners van een kerk of klooster, om schepenen, priesters, een kannunink, dus kristenen zegt hij. Ja maar dat belet niet:

- 1) dat ze tot de hoger genoemde tweede katègorie kunnen behoren.
- 2) dat er, buiten deze door hem aangehaalden, ook nog anderen de betreffende familienaam dragen.
- 3) dat het opvallend is dat de plaatsnamen hier bij ons voorkomen, juist daar waar destijds eerst de jodennamen voorkwamen.

Tenslotte blijkt uit de door Dr. Stengers aangehaalde en erkende jodennamen, dat er heel wat zijn bij wie niet zo direkt de familienaam maar wel de voornaam een Joodse afkomst verraadt.

Inwijking en verspreiding der Joden in onze gewesten

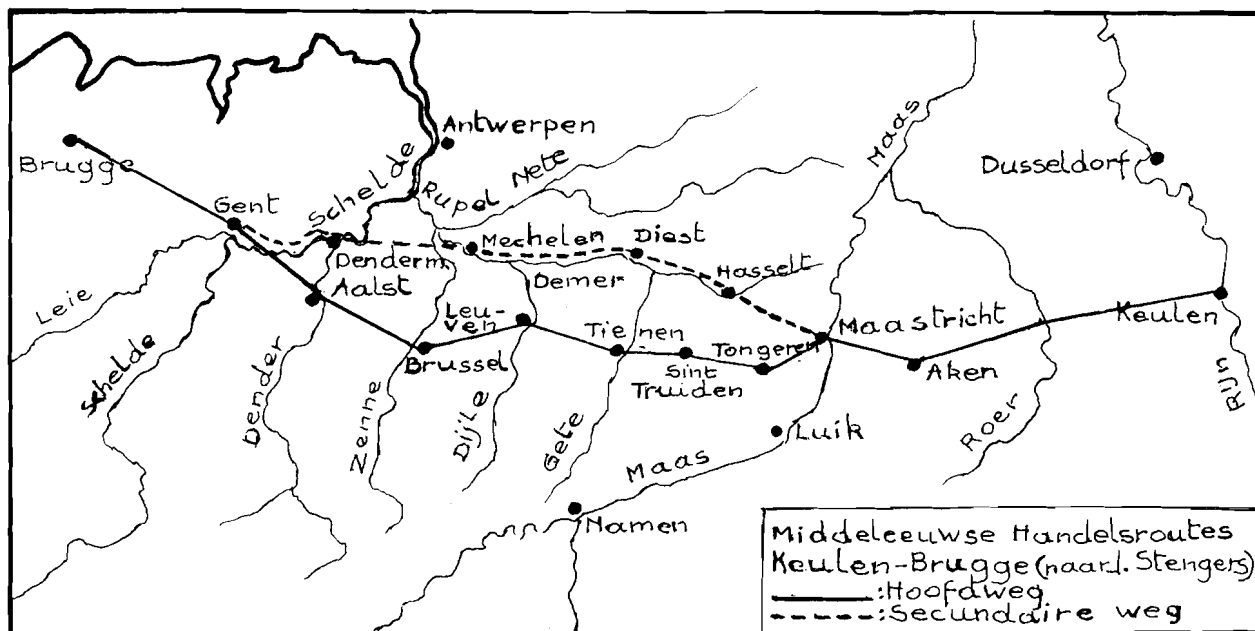
- De verspreiding van het Joodse volk (de diaspora) is een historisch fenomeen waarover weinig details bekend zijn. Ze begon verschillende eeuwen voor onze tijdrekening. In Gallië wordt hun aanwezigheid voor het eerst opgetekend in 321 te Keulen, waar ze een synagoog bezaten. Later op verschillende plaatsen in Frankrijk rond de Middellandse zeehavens. In 582 hebben ze een synagoog in Parijs. Uit Hebreeuwse en Latijnse geschriften blijkt dat er, vóór het vertrek van de eerste kruisvaart in 1096, een vreselijke jodenvervolgung uitbrak. Ze hadden de keuze tussen doopsel of dood. Uit deze geschriften zijn de plaatsen gekend waar deze vervolgingen plaatsgrepen. De Lage Landen werden nergens vermeld.
- Tot 1290 waren de Joodse nederzettingen in Engeland vrij talrijk. Dan werden ze uit het koninkrijk verbannen. Mogelijk zijn toen enkele Joden de Lage Landen binnengedrongen, maar desbetreffend vinden we geen enkel bewijs, schrijft Stengers. Toch valt ons dat jaartal op, nu wetend dat reeds in 1295 de familienaam hier voorkomt.
- Tot het begin van de 13° eeuw zijn er geen of bitter weinig Joden in de vorstendommen der Lage Landen. De Joden wier aanwezigheid hier in de loop van de 13° eeuw wordt vastgesteld, waren dus geen autochtonen (oorspronkelijke bewoners) maar inwijkelingen. Ze kwamen uit de ons omringende landen. De Joodse kolonies in de Rijnstreek waren de meest bevolkte van heel Europa rond de jaren 1200. Weldra overbevolkt, zwermden ze uit. Slechts enkelen richtten zich naar het westen. Dit had een reden. In het westen moesten ze optornen tegen de machtige gilden en ambachten, wier invloed soms groter was dan die van het stadsbestuur; dit wenste allerminst de Joden als konkurrenten.
- Vanaf de 13° eeuw, en dit tot het einde van de 15° eeuw, verspreidden deze Rijnlandse Joden, de Askenazims, vooral afkomstig uit Keulen, zich over de Lage Landen die in het uitstralingsgebied lagen.

Dit gebeurde vooral langs twee hoofdwegen (zie kaart).

1° langs de Rijn zelf.

2° langs de grote handelsroute : Keulen - Brugge, over Aken, Maastricht, St.-Truiden, Tienen, Brussel, Aalst, Gent, Brugge.

3° langs een zijtak van bovengenoemde route vanaf Maastricht, over Mechelen, Dendermonde, Gent.

Ze verschijnen eerst in Luxemburg, Gelderland en Brabant.

Op de laatste twee plaatsen zullen ze lange tijd een zekere bescherming genieten.

- In de 14° eeuw worden er een beperkt aantal uit Frankrijk verdreven. Ze vestigen zich ondermeer in Henegouwen.

- Einde 15° eeuw kennen we de intrede van de Spaanse en Portugese Joden - de Marransen - met een meer hoogstaande cultuur dan de Aschkenazims.

Het waren bekeerde Joden, maar beoefenden het eigen geloof in het geheim. Officieel werden ze nieuwe kristenen genoemd.

Historische sporen in de Vlaamse gewesten

In 1220 wonen er reeds Joodse families in Leuven.

1232 wordt een Jodenstraat gemeld in Tienen.

1255-56 een grafsteen van een overleden Jodin, Rachel, met hebreuws opschrift (die datum dragend) wordt ontdekt in 1872 in Tienen.

1253 worden Joden gemeld in Zoutleeuw (Brabant) bij St.-Truiden.

1260 te Brussel gesignaleerd.

1261 het aantal Joden in de Brabantse steden moet belangrijk geweest zijn, want Hendrik III, hertog van Brabant, vond het nodig in zijn testament van 26 februari 1261 te bevelen : alle Joden en geldschieters volledig te verjagen van het Brabantse grondgebied en ze totaal uit te roeien, tenzij ze bereid waren handel te drijven op de wijze van de anderen en hun woekerpraktijken af te zweren.

1267 opnieuw Joden te Brussel gevestigd.

1273 in Mechelen gevestigd waar men in 1287 een Jodenstraat citeert .

1303 Jan II, hertog van Brabant, regelt de leenvoorwaarden van Joodse woekeraars te Tienen.

1349 Jaar van de pest. De Joden worden door het volk beschuldigd hiervan de oorzaak te zijn, doordat ze volgens hen het drinkwater hadden vergiftigd. Ze werden wreedaardig uitgeroeid. Kerkelijke aanmaningen, dat men vergat dat ook de Joden zelf aan de kwaal bezweken, mochten niet baten.

1370 Na de biecht van de bekeerde Jodin, Katharina, die in die biecht het verhaal deed dat rasgenoten, met wie ze nog omgang had, haar hadden gevraagd de geconsacreerde hosties te willen verbergen die ze gestolen en doorstoken hadden, waarna ze zogezegd begonnen te bloeden - sterven alle Joodse families op de brandstapel. Vier families in Brussel, naast diegene door Katharina aangewezen. Deze van Leuven ondergingen hetzelfde lot. Een dergelijke misdaad werd hun voor het eerst ten laste gelegd in 1243. Dezelfde beschuldigingen keerden regelmatig terug. Vanaf 1290 tot 1400 werden 30 hostiestekers veroordeeld, de meesten in Zuid-Duitsland waar het aantal Joden het grootst was, 1 in Parijs. Deze laatste vond een geweldige weerslag in gans het kristendom, ook te Brussel.

Toen de wetenschap in de 19° eeuw ontdekte dat bepaalde bacteriën zich ontwikkelden op bloemachtige voedingswaren gedurende lange tijd in het donker bewaard, waardoor roodachtige vlekken worden gevormd, had men meteen de verklaring voor het steeds weerkerende verhaal van de bloedende hosties.

(vervolgt)

Mevr. De Waegeneer-Temmerman

Ruzie om een sleutel te Haaltert

In het stadsarchief te Aalst noteerden we een notariële akte waarin de weigering van kerkmeester Van Houk, die de sleutels van de kerktoren niet wil afgeven, officieel wordt opgemaakt door een Aalsters notaris.

Men wilde de "naelde, staende op den thoren ..." naar beneden halen. Dit ding moest waarschijnlijk gerepareerd worden (we hebben er het raden naar).

Van Houk oordeelde er anders over : die "naelde" moest denkkelijk blijven staan ! Er werd een notaris uit Aalst bijgehaald. Deze moest zeker de koppige kerkmeester tot beter gevoelens brengen. Men zal nu alles eens officieel op papier (en dan nog kostelijk gezegeld, 4 stuivers a.u.b. !) zetten. Daar stapt het drietal, notaris Vermeiren en de getuigen Schots en De Bolle, bij van Houk. Deze erkent deftig, stoïcijns alles goed begrepen te hebben, maar ... blijft obstinaat weigeren ! De sleutel geeft hij om den domme niet af ! Van Houk zal de rekening voorgelegd krijgen, en die zal niet van de poes zijn ! Toch is hij niet te vermurwen ... Van de toren blijft men af !

We letten op de bombastische stijl, die soms erg lachwekkend aandoet.

"Bij laste vande Seer Eerweirde heeren Proost, Deken ende
"Canoningen van het Capittel der collegiale kercke van den
"H. Martinus binnen de Stadt Aelst sal den Notaris Vermeiren
"present getuygen sigh addresseren naer de prochie van Aeltert
"ten huysse ende persone van jo es (1) van houk in sijne qualiteyt
"als kerckmeester van aldaer ende die het voorder aengaen ofte
"raecken mag ende naer prelecture deser afvraegen of sijt
"promptelijck verstaen over te leveren den sleutel van den thoren
"der prochiale kercke van Aeltert voorseyt omme ingevolge het
"decreêt vanden 20° 8bre 1767 verleent in den supremen Raede
"binnen Mechelen af te doen de naelde staende op den thoren ende
"in cas van refus, delay ofte oppositie sal den schr. not. s
"protesteren van alle costen, schaeden ende intresten geleden en
"te Lijden, dit doende met d'insinuatie deser ende dan af ver-
"leende relaes in forma omme te vallideren als naer behooren ten
"effecte van welcke hebben wij dese doen teekenen door
"onsen heere secretarijs
"desen 15sten april 1768

L. De Haen
secret. Capituli

(1) afkorting voor joannes

"Op heden desen 15 april 1768 hebbe ik ondersch. not. s publicq
"geadm. bij hooge & mogende heeren, mijne heeren van Haere K.C.A.
"maj^ts provincialen Raede in Vlaenderen binnen de Stadt reside-
"rende

Verso volgt dan de akte van de notaris :

"ter presentie van de naergen. getuygen ingev. den voorens. last
"mij geadresseert ten personne joannes van houk binnen de prochie
"van Aeltert in sijne qualiteyt van kerckm. aldaer ende aen heur
"naer voorlesinge vanden selven afgevraegt hebbende hij
"promptelijck verstonde over te leveren den sleutel van den thoren
"der parochiale kercke van Aeltert ten eynde als bij denselven
"last breeder vervat, heeft hij van houk daer op geantw^t dat hij
"mij gehoort ende gesien hadde, het gone aen nemen voor refus,
"hebbe ik onderschr. not. s 't sijns laste geprotesteert soo ick
" bij desen van alle costen, schaeden en intresten daer doore
"bij mijn heeren mandanten alrede gedaen geleden & te leyden,
"ende naer dees copie van den voors. last aen hem geinst. aldus
"gedaen, afgevraegt, geprotesteert ter presentie van cornelis
"schots ende david de bolle insetenen der stadt Aelst als aensochte
"getuygen die deze minute geschreven ... benevens mij not. s
"hebben ondert. date ut ante

" (handt. volgen van Schots, en X)

" (X) Dit is het mercq van David de Bolle, verclaerde niet te
" connen schrijven.

" (get.) J. Vermeiren not. s

"(volgende tekst was nog geschrappt geweest : "die dese minute
"dese geschreven op zegel van 4 st. ten contoire mijns notaris
"berustendde."

E. Huylebroek

Staet van goed 28.8.1623

Adriaen BAEYENS, zn Adriaen x Livyne Baeten (+), van wie :

1. Maecken (11j.), 2. Adriaenten (10j.), 3. Betten (8j.),
4. Grietten (6j.), 5. Gilleken (4j.), 6. Lansken (2j.):

V.P. : Cornelis Meghanck, V.M. : Joos Baeten.

- Staat van goed 16.12.1637.

Gillis BATEN x Truycken Crickx (+), van wie : 1. Adriaen, 2. Pieter
3. Jan, 4. Gillis, 5. Cornelis, 6. Jozijne, 7. Jenne (20j.),
8. Chatelijne (15j.).

V.P. : Pieter Baten, V.M. : Jan de Leeuw, zn. Jan

- Staat van goed 15.6.1774.

Elisabeth BEIRENS, d. Jan (+ 27.4.1774), wed. van Jan van de Maele,
van wie : 1. Marie, 2. Elisabeth x Jan Baptist Haelterman,
3. Joanne, begijn te Geraardsbergen, 4. Anna, begijn te Geraards-
bergen, 5. Pieternelle x Pieter-Frans Mehouden.

- Staat van goed 17.9.1600.

Kathelijne BLEESERS x Gillis van Landuyt (+), van wie : 3 wezen.

V.P. : Pieter van Landuyt, V.M. : Jan de Bleezere.

- Staat van goed 14.11.1628.

Adriaen CALLEBAUT, zn. Anthonus x Livyne van der Stockt (+),
van wie een wees.

V.P. : Hendrick Callebaut. V.M. : Baudewijn van der Stockt.

- Staat van goed 16.4.1636.

Leisabette CALLEBAUTS x Adriaen Bayens (+), van wie zes kinderen.

- Staat van goed 28.1.1635.

Nelle KIECKENS x Jaecques Baeyens (+), van wie : 1. Steven (10j.),
2. Pierken (8j.), 3. Barbelken (3j.), 4. Maeyken (4m.)

V.P. : Adriaen Baeyens V.M. : Raes Kieckens

- Staat van goed 2.1629.

Adriaen COPPENS x Magdalene de Zadeleere (+) xl Adriaen Ruysinck,
van wie : 1. Lieven, 2. Sinten, 3. Mayken Ruysinck.

V.P. : Jan Ruysinck V.M. : Pieter de Zadeleere.

- Staat van goed 3.3.1638.

Marie CRICK x Pieter van Gijseghem, zn. Pieter, van wie : 1. Mayken,
2. Hansken, 3. Adriaen, 4. Joos van Gijseghem, kinderen van Jan.

1. Baesken, 2. Mayken, (21j.), 3. Hansken (18j.), 4. Adriaen (15j.),

5. Joosken (11j), 6. Baesken (4j.), 7. Lynten x Joos van Gijseghem,
8. Pieter van Gijseghem (x), 9. Adriaen van Gijseghem (x).

V.P. : Joos van Gijseghem. V.M. : Anthon Seminck.

- Staat van goed 27.2.1636.

Jenneken van DOORNYCK x 2 Jan Schockaert (+), van wie: 1. Geraerdt,
2. Jan, 3. Jacques, 4. Cathelijne x Arent Wauters, 5. Mayken x Joos
Sterck. Jenneken van Doornyck x 1 Lauwereys Verhoeven (x), van wie :
1. Tanneken, 2. Jenneken.

V.P. Jan Schockaert. V.M. : Geraerdt van de Meeresone.

- Staat van goed 30.3.1634

Jasparijne GHIJSEROENS x Cornelis Roelants (+), van wie:

1. Heynderick (21j.), 2. Hans (19j.), 3. Lijnten (17j.), 4. Adriaen (15j.)
5. Maijken (13j.), 6. Jenneken (11j.), 7. Barbara (9j.), 8. Anthoin (7j.)
9. Lysbeth (5j.).

V.P. : Niclaes Sack. V.M. : Gabriel de Schrijver.

- Staat van goed 11.5.1634.

Cathelijne GUNS x Jacop van den Steene (+), van wie : 1. Lysbette (22j)
2. Cathelijne (20j.), 3. Arent (18j.).

V.P. : Joos de Sadeleyr gheseyt pachter. V.M. : Michiel Guens.

- Staat van goed 25.10.1634

Lauwereys VAN DER HOEVEN x Jenneken Scockaert (+), van wie :

1. Lijnten (8j.), 2. Tanneken (3j.), 3. Jenneken (9m.)

V. : Joos Sterck.

- Staat van goed 1.2.1615.

Elisabeth van LAETHEM (D. Niclaes x Joanne de Schrijver), °Okegem
x Joannes Provoost, zn. Livin (+Haaltert 14.1.1614), van wie :

1. Louis (18j.), 2. Regine (14j.), 3. Filotea (9j.), 4. Francisca (4j.).

V. Louis Provoost (half broer van +).

Uit een 1x met Adriaene Sonck : Joseph won. te Haaltert.

- Staat van goed 16.5.1601.

Adriaen LEEBOECX x Chatelijne van den Steen.

- Staat van goed 9.2.1626.

Naenten LIVENS x Merten de Walsche (+) van wie :

1. Merteken, 2. Machielken.

- Staat van goed 24 mei 1632.

Christiaen MEGANCK, zn. Pieter x Caetelijne Meganckx, d. Jan (+),
waarvan kinderen.

- Staat van goed 23.8.1636.

Jan MEGANCK x Maria vanden Steene, d.Adriaen, van wie : 1.Adriaen (19j.), 2.Mayken (17j.), 3.Fransken (15j.), 4.Gilleken (7j.), 5.Nelleken (3j.). V.P. Cornelis Meganck. V.M. Jan van den Steene.
- Staat van goed 9.3.1639.

Jan MEGANCK, zn.Jan x Tanneken de Herde, d.Jan, van wie :
1.BETTEKEN (12j.), 2. Lyncken (9j.),3.Hansken (7j.),4.Adriaen (5j)
5.Christiaen (11m).
V.P. Adriaen van den Berghe, zn.Pieter, V.M. Christiaen de Herde, zn
Jan. Staat van goed 9.2.1635.

Naenten MEGANCK x Kerstiaen Ruysinck (+) van wie : 1.Pierijnten(18j)
2.Sijnten (18j), 3.Maeyken (16j), 4. Baudewijn (14j), 5. Cathelijne
(11j), 6.Jenneken (8j), 7. Margriet (5j), 8. Pieter (3j)
- Staat van goed 2.4.1789.

Adriaen NELIS (zn.Jan x Catharina Hunninck)x Joanna Catharina
Heylenbosch (d.Joannes x Joanne Catherine Bavegems), °Borcht-Lombeek
+ Haalt.8.7.1788, van wie : 1.Joanna-Catharina (13j), 2.Christina
(11j), 3.Ludovicus (9j), 4.Dominicus (5j).
V.P. Peeter Nelis (broer van Adriaen)M.Peeter Heylenbosch (broer van
Joanna Catharina).
- Staat van goed 21.11.1636

Guillam VAN NIEUWERBORGH, zn.Cornelis x Kathelijne vanden Broecke(+)
van wie : 1.Marie (26j) x Cornelis van Nieuwerborch, 2.Cornelis (23j)
3.Willemijne (21j), 4. Pieter (19j), 5.Lievijne (16j), 6. Adriaen
(13j), 7.Merten (10j), 8.Joosijnten (7j), 9.Janneken (4j).
V.P. :Merten van Nieuwerborch M.Guillaume van den Broecke.
- Staat van goed 23.6.1632.

Charlotte de Pau x Jan tSoncke (+) van wie : 1.Cornelis (25j),
2.Margriete (23j), 3. Michiel (21j), 4.Pierijnten (19j),
5.Jenneken (15j), 6.Hansken (13j), 7. Lijnthen (11j), 8. Jacques
(8j), 9.Mayken (5j.).
V.P. Adriaen tSoncke, M. Jacques de Pau.
- Staat van goed 13.3.1623.

Lysbette REDANTS (+) x Jan Beelen (vroeger +), van wie drie kinderen
V. Passchier Redant, Gillis Redant.
- Staat van goed 11.4.1631.

Lysbette REDANS x Jan Beerens (+), van wie : 1.Passchier, 2.Adriaen,
3.Jacquemijne x Joos de **Ghendt** 4.Octavie x Adriaen Alytens,
5.Joos, 6.nog twee minderjarigen.
- Staat van goed 26.9.1629.

Barbara ROELANTS x Lieven Arijs (+), van wie : 1.Jozijnken,
2.Liefken, 3.Betken (voorkind).
- Staat van goed 20.1.1615.

Joos de SADELEERE fs Jansx Geertruyt Voncke (+), geen kinderen.
- Staat van goed 12.7.1626.

Magdaleene tZadeleeren x Adriaen Ruysinck (+), van wie wezen.
V.M. : Pieter de Zadeleere.
- Staat van goed 1.9.1632.

Mayken tSadeleeren x Pieter Ruysinck (+), van wie : 1.Joos (44j.)
2.Baudewijn (35j.), 3.Kerstien (42j) x Adriaene Meganck van wie
8 kinderen.
- Staat van goed 6.8.1636.

Marie de Sadeleere, d.Hendrik x Lieven Meganck (+), van wie :
1.Hans (15j.), 2.Hendrik (13j.), 3.Joos (7j.).
V.P. Jan Meganck, zn Jan, M. Joos de Sadeleere, zn Hendrik
- Staat van goed 7.5.1638.

Joos de Sadeleer (+), van wie : 1.Ferdinande (20j.), 2.Jan (17j.),
V. Cornelis de Sadeleer.
- Staat van goed 25.9.1793.

Ludovicus de Sadeleer (zn.Andries x Anne-Carolina Eeman) x Angelina
Redant (d.Jan-Baptist x ... Coppens) (+28.4.1792), van wie :
1.Joannes Baptist, griffier (31j.),2.Benoit, onderpastoor,
3.Theresia, 4.Barbara x Josephus de Winter, 5.Dominicus (25j.),
6.Josephus (21j.), 7.Bernardus (19j.).
V.P. : Benedictus van der Poorten, Livinus Peerlinck,
V.M. : Dominicus-Ignatius Redant, pastoor te Etterbeek.
- Staat van goed 14.6.1628.

Joos VAN DEN STEENE x Jozijne de Nul (+), van wie drie wezen :
1.Margriete de Niel, 2.Naenten-Catelijne de Niel, 3.Adriaen van
den Steen.
- Staat van goed 15.10.1636.

Jenneken VAN DEN STEENE (+) x Joos Callebaut.
Erfgen.:Roeberecht van den Steene en Margriet Varemans te Haaltert.
- Staat van goed 24.6.1635.

Geertruy VARMANS x Peter van den Berghe (+), van wie:
1.Jan, 2.Joos, 3.Joosijne, 4.Jaequemijne,5.Cathelijne, 6.Merten,
7.Margriete, 8.Cornelis, 9.Christiaen.
V.P. : Adriaen van den Berghe.

Een (diepe) teljoor:

van snijplank tot eetbord

Het is nu al een paar nummers van dit tijdschrift geleden dat wij nog een voorwerp uit het dagdagelijks leven even onder de loupe hebben genomen. Deze keer kozen wij voor het plat bord, in de volksmond meestal (platte) teljoor genoemd, daar de benaming en het voorwerp enige interessante ontwikkelingskenmerken vertonen. Hoe komt onze teljoor nu aan zijn naam en aan zijn huidige vorm ?

a. Zaak- en betekenisontwikkeling.

Wij beperken ons in dit artikel tot de platte teljoor, daar deze een heel andere ontwikkeling heeft gekend dan zijn diepere 'collega'. Het is ons ook niet onbekend dat men niet altijd op diepe en/of platte borden heeft gegeten, en er tal van eetschotels hebben bestaan, doch dit houden wij voor een andere bijdrage. Informatie hierover is dan ook steeds welkom.

De eerste aanwijzingen i.v.m. de mogelijke vorm worden ons gegeven door de etymologie van het woord. Teljoor is afkomstig van het Franse Talloir, "snijbord", wat op zijn beurt verwant is met tailler (= snijden). Het is dus meer dan duidelijk dat de teljoor in de eerste plaats een voorwerp was waarop kon gesneden worden. Wij moeten echter dadelijk opmerken dat men in het huidige Frans voor dit voorwerp de naam assiette gebruikt, die duidelijk een andere oorsprong heeft.

Weyns (3) schetst de ontwikkeling van het platte eetbord in 4 fasen :

- 1) De eerste borden (of moeten we ze snijplankjes noemen) waren niet van gleiwerk of hout, doch van ... brood, voornamelijk roggebroomd. Men noemt die broden dan ook teljoorbroden. Ze werden (en worden op sommige plaatsen nog) gebruikt om het vlees op te leggen en werden mee opgegeten.
- 2) In de 16° eeuw ontwikkelden zich de houten platte borden. De eerste van deze 'borden' waren ook niet rond, doch rechthoekig. Vaak had men ook de gewoonte om deze borden rood te schilderen.
- 3) Al vlug worden de houten teljoren vergezeld door tinnen exemplaren, en dit in alle vormen : rond, vierkant, rechthoekig, of zelfs achtkantig. Veelal krijgen deze tinnen plankjes een opstaande of verdikte rand, en nog later krijgen ze een boord. De teljoor - zoals wij ze kennen - is geboren.

Belangrijk is ook om op te merken dat deze tinnen of houten borden nu nog vaak worden gebruikt, zij het in licht gewijzigde vorm. Op veel Vlaamse schouwen vindt men nog sierborden uit hout of tin, vaak met fraaie motieven erin gegraveerd of erop geschilderd.

4) Tenslotte komen dan de teljoren uit fijn aardewerk (gleiwerk of porselein), dit waarschijnlijk rond het jaar 1700. Stilaan stapt men ook af van de betekenis "snijplank" en krijgt de teljoor zijn huidige vorm en betekenis.

Deze laatste ontwikkeling was noodzakelijk opdat de betekenis van teljoor zich zou kunnen uitbreiden, en zowel de "diepe" als de "platte" teljoor omvatten, zoals dat nu het geval is.

b. Benaming en bespreking.

Als benaming voor dit voorwerp vinden we overal in Groot-Haaltert teljoor of platte teljoor, zij het met een verschillende uitspraak. (Heldergem heeft [tá'lyar], de andere gemeenten [tá'luar]). Dit woord is niet beperkt tot ons gebied, men kan gerust het als 'Algemeen Zuidnederlands' beschouwen.

Wat de uitspraak betreft sluit Heldergem aan bij een gebied dat bijna heel Oost-Vlaanderen bestrijkt, terwijl de uitspraak van de andere gemeenten meer Brabants is.

Ons inziens moet het woord een vrij vroege ontlening zijn, (wat niet onmogelijk is, want de zaak is reeds vrij lang bekend), daar het zich klankmatig volledig heeft aangepast aan het dialectsysteem (vergelijk bvb met de woorden boor, een meer authentiek nederlands woord met uitspraak [byar] of [buar], en dressoir, wat zijn Franse uitspraak heeft behouden).

Onze bevindingen i.v.m. het algemeen Zuidnederlands karakter van het woord, worden ook bevestigd door de woordenboeken.

Van Dale (2) kent het woord in de betekenis "bord, eetbord" en geeft aan dat het gewestelijk is, en alle ons bekende dialectwoordenboeken vermelden het in een of andere vorm.

De samenstelling platte teljoor tenslotte was er nodig om het onderscheid te kunnen maken met de andere teljoren, dit nadat het woord teljoor een betekenisuitbreiding had gekend van "snijplank" tot "eetbord" in het algemeen.

William MINNAERT

Bronnen

- (1) W. Minnaert : Lexicaal-geografisch onderzoek naar de benamingen voor huisraad in 31 gemeenten in de Denderstreek. Gent 1983 (niet gepubliceerd).
- (2) Van Dale : Groot woordenboek der Nederlandse Taal, 11e uitg. Utrecht, Antwerpen 1984.
- (3) J. Weyns : Volkshuisraad in Vlaanderen. In eigen beheer.

Een pachtkontrakt uit 1774

Op 30 oktober 1774 sluit Francies Moortgat, wonende Boekent Haaltert (huidig hof Jan Van Londersele) een pachtkontrakt af met Michiel Andreas Gilquin, Baljuw en Meier van Wichelen en aangestelde van de graaf van Oisy : Eustache Joseph D'Assiquies. Moortgat neemt 18 dagwand land in pacht voor een termijn van 6 jaar. De pachtprijs bedraagt 114 gulden per jaar. (1)

Om enig idee te hebben over de waarde van deze pachtprijs, kan men hem vergelijken met de prijs van 4 koeien en 1 kalf, die op dezelfde hofstede in 1793 op 200 gulden worden geschat. (2)

Van de 18 in pacht genomen dagwand worden er vooreerst 9 gesitueerd te Kerksken bij de "Papenbroeck". Het betreft een partij land met een "boselsken" "oost de beke, zuyd Pieter Van de Steene, west de Landledestraete en noord en voetwegh".

De benaming "Papenbroeck" is bij ons weten volledig verloren gegaan. "Broeck" duidt op een van oorsprong vochtige moerassige plaats, terwijl "Papen" een verwijzing is naar "Paap" = priester, geestelijke. Het Papenbroeck zal dus oorspronkelijk aan een priester of aan geestelijken hebben toebehoord, misschien aan de parochiepriester of pastoor.

Aan de hand van de bodemgesteldheid is het niet moeilijk dit "Broeck" te situeren. We moeten het zien in de buurt van de beek, die de weg Boekent-Landlede snijdt en verder naar Dolbeek loopt. Ook bij aanhoudende droogte vloeit daar steeds nog water, wat ontegensprekelijk wijst op de aanwezigheid van bronnen, die vroeger het moerassige gebied zullen hebben veroorzaakt.

Volgens het kadastrale plan van Popp (midden vorige eeuw) is de 6 dagwand met het "boselsken" nog perfekt te situeren.

Het zijn de kadastrale nummers 418 en 419 van de Sectie A.

Het nr. 418 staat alsdan nog steeds als bos ingeschreven. Het behoorde, samen met het nr. 419 toe aan Jan-Baptist van der Maeren, koopman te Aalst. Het bosje had een oppervlakte van 42,60 are, het andere perceel besloeg 1 Ha 92a 50ca, samen 1 Ha 92a 50ca of circa 625 roe, wat ongeveer overeenstemt met voornoemde 6 dagwand.

(1) Copie van het kontrakt in privébezit van schrijver.

(2) Schatting van 14 maart 1793 van de goederen van Petronella Moortgat en haar echtgenoot Joannes De Saedeleer, eveneens in privébezit van de schrijver.

Nog drie dagwand land ligt te Kerksken op hetzelfde veld (Papenbroeck). Het wordt als volgt begrensd : "zuyd den heerewegh, west de Landledestraet ende noord Martinus Van Vaerenbergh". Het is duidelijk dat hier de grond bedoeld wordt, die gelegen is in de hoek gevormd door de steenweg en de Landledestraet. (3)

De benaming "Heerewegh" vinden we terug in verschillende varianten in oudere dokumenten, zoals "sheeren straete" (1573) "heerstraete" (1485), "den heirwegh" (1636), "de erbaene" (1732). Bedoeld wordt natuurlijk de grote verbindingsweg naar Aalst, de huidige rijksweg nr. 60, die in de volksmond op Terlicht nog altijd "heireweg" wordt genoemd.

Nog 3 andere dagwand land ligt op "den Dries" te Kerksken : "oost de strate loopende naer den dries ter waerden" (Terwarent), zuyd Gabriël Van de Perre, west den heerewegh en de noort den selven".

Hoewel de situering niet helemaal juist is weergegeven, valt het niet te betwijfelen dat bedoelde grond gelegen is in de hoek, gevormd door de steenweg, de huidige Terwarentstraat en Rijstraat. Immers volgens de kadastrale legger van rond 1850 is het kadastrale perceel nr. 45 sectie B juist over de Rijstraat gelegen, eigendom van een zekere Van de Perre Petrus Antonius van Denderhoutem, ongetwijfeld van dezelfde familie Van De Perre als geciteerd in het pachtkontrakt.

De benaming "dries" wordt voor de aldaar gelegen gronden niet meer gebruikt, maar is volledig naar Denderhoutem verschoven.

Tenslotte is er één dagwand land dat "den nieuwen meersch" wordt genoemd. Het is begrensd door "oost Pieter De Schrijver, suyd den voetwegh, west den Bosch ende noord de dreve".

Het is ons niet gelukt dit perceel te situeren omdat de benaming "nieuwen meersch" eveneens volledig verdwenen is.

Voorwaarden van het kontrakt.

Volgens het kontrakt was de pacht reeds ingegaan op "kersavond" 1772 "ende 't eerste jaar van betalinge gevallen ende verschenen ten gelijcken daeghe seventhienhondert drij en seventigh".

De pachter moest naast de pachtprijs van 114 gulden per jaar tevens alle kosten betalen die gedurende de pachttermijn op de goederen zouden kunnen gesteld worden zoals "pointingen, schattingen soo contributiën".

(3) In 1941 werd de plaatselijke bocht weggewerkt tot de huidige toestand.

In geval van "Fourageringhe" (opeising van vruchten door de legers in oorlogstijd), van hagel of te andere "heircracht" kon de pachter kwijschelding genieten van de pachtprijs naar evenredigheid van de geleden schade, mits binnen de drie dagen na het voorval aangifte te doen aan de heer graaf of aan zijn aangestelde, zulks op straf van "geene vergeldinge ofte kwijscheldt te sullen genieten". Bij het einde van de pacht zal de pachter recht hebben op de zgn. "prijsije" d.w.z. de vergoeding voor de staat waarin het land zich bevindt (landvetten en dergelijke). Dit zal geschieden volgens de gebruiken en de "landrechte" en op schatting van "daartoe te kiezen mannen".

De betaling van de pacht moet gebeuren in handen van de graaf of van zijn aangestelde, precies op de vervalldag, op straf van verbreking van de pacht. Tevens mag ook niet worden onderverhuurd of mag er geen pachtoverdracht gebeuren zonder toestemming van de verpachter, zulks ook "op pene van pachtbraecke als voorseyt".

Tot slot van de overeenkomst verbindt de pachter zich op al zijn goederen - tegenwoordige en toekomstige - evenals op die van zijn "future weduwe" en van al zijn erfenamen om te verschijnen voor alle "Raeden, hoven ende Wetten" en er zich desgevallend te horen veroordelen voor de gebrekkige uitvoering van het pachtkontraakt. Voor de opstelling van het kontraakt, voor "wijngeld" (een traktement) zegel en copie heeft Moortgat betaald de som van 12 gulden. Het valt op dat dit kontraakt klaar en duidelijk is opgesteld. Het is ook zeer mooi geschreven en in een voor ons goed verstaanbare taal.

We leren er iets over de plaatsnamen van Kerksken, waarvan er veel ontstaan zijn uit de plaatselijke bodemgesteldheid en zijn blijven voortleven ondanks de wijzigingen in het landschap.

Merkwaardig kan daarbij zijn, dat tot op heden de vroegere toestand aan de hand van de configuratie van de percelen terug te vinden is. Wij constateren ook dat in de pachtovereenkomst nog vele elementen terug te vinden zijn, die tot op heden bewaard zijn in de gebruiken en de huidige pachtwetgeving, zoals bv. de vervalldag op Kerstmis, het verbod onder te verhuren en het recht op vergoeding van de scheidende pachter.

_____ P. Temmerman

Graf- en Gedenkschriften der Provincie Oost-Vlaanderen

Gentbrugge. Voor de communiebank op een wit marmer in eenen blauwen zerk gevoegd.

D.O.M.

Sepulture van den eersaemen

JUDOCUS GHIJSELS fs Cornelius,
uyt Denderhaudem (aldaer in huwelijk
met CATHARINA VAN MUYLEM fa Joannes)
overleden den 20 8ber 1781,
oud 74 jaeren 4 maenden

Al die dit opschrift comt te lesen,
Wilt deze ziel gedagtig wesen,
Ende seggen met een groot oodmoet,
O Jesu dees ziel genade doet.

R.I.P.

Kinderspelen uit vroeger dagen

Krukkenlopen : (steltlopen) was meer exhibitie dan spel, al gebeurde het wel eens dat men er een renwedstrijd van maakte. Voor de rest bleef het bij het demonstreren van vaardigheid en het genieten van een meer "verheven" manier van lopen. De steltbladen waren nochtans niet zo bijster hoog, amper 30 cm boven de grond; hoger werd door vader of grote broer (de makers) te gevaarlijk geacht. Gevaarlijk vooral als de steltlopers met de schouders tegen elkaar gingen rammen om elkaar "van de been" te lopen.

Ook een manier om het teveel aan agressiviteit af te reageren, met vaak verstukte voeten of schaafwonden als gevolg.

Vogelen vangen : bij voorkeur midden op de straat, waar de mussen zich tegoed kwamen doen aan verse paardevijgen (het verkeer was toen beperkt tot af ten toe een boerenkar of een mallejan, een auto hoogst uitzonderlijk).

1. Met musseijzer : een springklem die voorzichtig onder paardevijgsel werd begraven, zodat alleen het aas (korstje brood, dat dan nog aantrekkelijker moest zijn) voor de vogels zichtbaar bleef. Vanop een veilige afstand of in een schuilhoek hield de vanger de wacht, trappelend van de kou. Tot een argeloze mus toe wou pikken; dan was het lopen geblazen om de prooi tijdig uit de klem te halen.
2. Met lijmaartjes : vlug en makkelijk te leggen, zonder levensgevaar voor de prooi, en toch efficiënt. De middellijke voorbereiding was echter zoveel omslachtiger en de taak van grote broer. Die nam volle tarwearen met een zowat 15 cm-lange stengel die hij bestreek met een zelfgemaakte lijm van gebrande lijmolie. De lijmaartjes moesten wel zo geplaatst worden dat de lijm amper of niet de grond raakte. Alleen dan kon de stengel onbelemmerd kantelen en zich in het gevederte van de vogel vastkleven.
3. Met zift : uiteraard niet op de straat en veel grootschaliger. Een grote kolenzeeff (uit het rommelhok gehaald of voor de gelegenheid gemaakt), een stokje van 20 cm rechtstaand onder de breedtekant, aan dat stokje een lange dunne draad die naar de schuilhoek leidde, onder de zeef allerlei lokaas (graan, brood, rotte appels e.d.) en klaar was kees. Nu gespannen wachten op de hongerige bekjes en bij voorkeur merels en vinken.

Meikevers (moljers) vangen : op warme mei-avonden en in de buurt van hagen en struiken. Bij gebrek aan een vangnet kon het best met de pet. Stilte was daarbij geboden om de moljers niet af te schrikken.

's Morgens jonge kerselaars en pruimebomen schudden was even rendabel, maar lang niet zo boeiend.

Eigenlijk was de bedoeling één van de kevers met een twijndraad aan de poot en bij zonnig weer te laten rondsnoeren.

Maar "om ter meest in de schoenendoos" speelde ook een rol.

De volgende morgen vond men de moljers weliswaar staart in staart, dus niks meer waard. Maar de pret was er geweest.

Kanonschieten : een stuk rechte vloerstem van circa 20 cm en waar het merg werd uitgehaald, een lange kepernagel (waarvan de kop was bijgevijld) een paar cm in een blokje hout gedreven (de stamper) ... dat was alles samen het kanon.

Het schroot ? Klotten of gekouwd krantepapier tot compacte bolletjes geknepen, aan beide uiteinden in het vliergat geperst. Dan de spijker op één van de "kanonballen", en hard duwen met de borst. De luchtdruk zorgde ervoor dat de andere bal met een knal de ruimte koos.

Alles kon het doelwit zijn, bij voorkeur wat bewoog. Behalve dan vaders duiven.

Draak oplat : een "draak" was een vlieger van twee kruisgewijze aaneengebonden wissels, de uiteinden omspannen met een dun koord, en alles in oliepapier gepakt. Voor het nodige evenwicht zorgde een staart van papierstrookjes aan een draad. Nog een lange dunne lijn (aan de kruising vastgemaakt) en de "draak" was compleet. Bleef alleen nog wachten op voldoende wind (in het veld) om hem hoog in de lucht te laten klimmen en zich de koning te rijk te voelen.

Een bijkomende pret was : papiertjes met een gaatje erin op de lijn naar de vlieger toe te laten schuiven.

Fluitje maken : een 10 cm-lang groen en effen wilgetakje werd zolang met een stok beklopt tot men de schors van het hout kon schuiven. Hout en schors werden dan deskundig met een mes bewerkt en het resultaat was een schuiftrompetje waarop men deuntjes kon fluiten.

(vervolgt)

G. REDANT